

59047219-7	23/06/2017	ידיעות אחרונות - המוסף לשבת	עמוד 22	1/3	26.4x35.17
שחרית - מכון חשיבה ועשיי - 51090					

מרוקו מקובת < חן ארצי־סרור

+ חן ארצי־סרור, מרוקו

ספינוג' פוליס

כשמפגשים חרדית מזרחית, לסבית דתייה, ערבייה מהגליל, מתנחלת מגוש עציון, פעיל חברתי יוצא אתיופיה ובדואי מכסייפה, לא קל להגיע להסכמות • אבל למשתתפי תוכנית "120", שיצאו לסיור במרוקו, יש בכל זאת מכנה משותף: כולם שואפים להגיע לעמדות מפתח בפוליטיקה הישראלית • כתבת "ידיעות אחרונות" נדדה איתם בין בתי כנסת, מסגדים, ארמונות ושווקים ססגוניים, בין מרקש, קזבלנקה ורבאט, וגילתה שאפילו כשכולם לבושים בכפתן המסורתי, קשה לעשש את הגוונים של החברה הישראלית

השחפים של אסואירה, אחת מערי החוף היפות ביותר במרוקו, מכסים את השמיים. בנמל צועדת קבוצה צבעונית ומחפשת מקום לאכול בו. במסעדת הרגים שעל החוף חלק מה־

סועדים מזמינים שרימפס. אחרים מבקשים דג ברשת צלייה חרשה, היישר לצלחת חר־פעמית. הם יושבים שם, חרדים, רתיות, חילוניות וערבים, לארוחת צהריים של טיול בטבעיות כמעט בלתי נתפסת. בערב, במקום להיכנס למיטות, יעטו כולם גלביות צבעוניות וייש־ בו יחד בהילולה לזכרו של הבאבא האקי. חלקם ישירו את השירים מבית אבא בעל פה, אחרים ירבקו במילים הכתובות שבטלפון, חלק יבהו במחזה כמבט משועשע וספקני. נגן העוד המקומי יפעיל את קסמו, ושוב הגיוון האנושי יפתיע: ליטאים וחילונים גמורים, מוסלמים ויהודים, אישה חסידית ומתנהלת יזמו יחד את אותו

זהורית שורק. "אני מסתובבת ברחוב וכולם נראים כמו סבא שלי"

נגיזן געגועים עתיק: "אעופה אשכונה / וארחיקה נרוד / במדבר אלינה / ואולי אמצא רוד".

הרגעים האלו, שנראים בהתחלה כמעט טובים מדי ומהונרסים מדי על פי הנוסחה השחוקה של "דו־קיום", הם שגרה במשלחת שאליה הצטרפתי. 23 המשתתפים מגיעים מכל קצוות החברה הישראלית, אבל לצד השו־ ני גם חולקים הרבה במשותף: כולם דמויות ייחודיות וחר־פעמיות בקרב המגזרים שמהם הגיעו, שקשה מאוד לאגוד באיזשהו סטריאוטיפ מוכר ונוח. כולם אנשים עם אג'נדה בוערת, סל ערכים ורעות מובהקות, שאינם נרתעים מהמילה הבויה "פוליטיקה" ושואפים להש־ תלב בה. לכן הם השתלבו ב"120" תוכנית להכשרת דור חדש של פוליטיקאים שמפעיל מכון "שחרית", המתמקד בפיתוח מנהיגות חברתית.

כמו כל סיפור טוב, גם המסע שלנו מתחיל בקלי־ שאה: מפגש עם היועץ היהודי של מלך מרוקו, אנדרה אזולאי, במלון הסמוך לארמון שבעיר רבאט. אגב, יש הסבר פשוט לכך שכמעט כל יהודי מרוקאי יכול לקשור עצמו למלך. המלאח, השכונה של היהודים, שכנה תמיד בסמוך לארמון המלך כדי שלא ייפגעו. כפועל יוצא מכך עברו יהודים רבים במפעליו של המלך או כאנשי חצרו והיו גאים בכך מאוד, גם אם לא פגשו בו מעולם. אזולאי משמש יועץ בכיר למלך מרוקו, מוחמד השי־ שי, עוד מימי אביו – חסן השני. המפגש איתו הוא הפתיח המושלם לקבוצה שעסוקה כל כך בשאלות של זהות. "אני מרוקאי, יהודי, ערבי וּבְרִבְרִי. אני לא אומר את זה בשביל לרצות מישו, אני גאה בכל אחת מהזהויות שלי ומחובר לכל אחת מהן דורות רבים. אני יודע שזה נשמע סותר, אבל אני כל הזהויות האלה, וזה מה שעושה אותי מה שאני", הוא אומר בחיור. "לצער, החשיבה נהייתה בינארית במקום מורכבת. הדור שלכם צריך לחגוג בקול רם את המורשת שלכם, כי היא מורשת פנטסטית".

כך, במשך 10 ימים, באוטובוס אחד, אנחנו נודדים בין בתי עלמין, בתי כנסת, מסגדים, שווקים וארמונות.

האידיליה של הקבוצה המשונה לא עשויה מפלסטיק. במיקרופון המקרטע הם מספרים על עצמם, ולא מה־ ססים להתווכח עד לב השמיים. כשמיכל פרומן (33), תושבת תקוע שנפצעה בפיגוע בזמן שהייתה בהיריון, מתארת את משנתה המדינית, החברים הערבים בקי בוצה זעים באי־נוחות. היא מספרת ברגישות מפתיעה כיצד ראתה את חוסר האונים, האובדנות והכלבול בנער שפגע בה. איך פירשה זאת כקריאת השכמה. באותה נשימה, כתושבת גוש עציון היא לא רואה חלופה לבית שלה. שוחרת שלום, כלתו של הרב מנחם פרומן וצ"ל, מחפשת נתיב שאין פירושו פינוי.

סלימאן אלעמור (39), תושב כסייפה שכנגב המזהה עצמו ככדואי־פלסטיני, לא נשאר חייב. הוא מדבר מיד אחריה, ומסביר בפירוט מרשים מדוע אינו יכול להסכים איתה כמעט על דבר. "נמאס לנו מהקלישאה של דו־קיום שכולל כיבוש. הסיפור הזה על המוסכניק שהוא החבר הכי טוב שלכם, זה שאנחנו טובים מספיק לבנות לכם בתים אבל לא בשביל לקבל זכויות, הוא בלתי נסבל. בעבר לא הסכמתי להיות חלק מתוכניות שהיו בהן מתנ־ חלים. הכיבוש בשבילי הוא מציאות חיים חולה, לא תח־ ביב", הוא אומר בקול שבור, "אבל אני פה. אני פה כי אני חושב שזו ההזדמנות האחרונה שלנו. כי חשוב לי להבהיר עד כמה עבורנו הסכם פירושו פשרה בריוק כמו אצלכם". "להפך! אני, בלב שלי, כבר מוכנה להתפשר, אבל אתם לא! אתם רוצים שנפנה את כל ההתנחלויות!" קוראת פרומן בתגובה. "מבחינתנו קווי 67 זו כבר פשרה ענקית", עונה לה נסערת אימאן חטיב יאסין (53), תושבת יפיע. "בכניסה לבית שלי יש תמונה של ארץ ישראל השלמה, עם יפו וחיפה ורמלה. אני מוותרת לא פחות מכם!"

מפלגה של חרדים וערבים

שום פרה אינה קדושה, כל נושא ראוי לדיון: מחוק המואזין ועד נאומו של הרב יגאל לוינשטיין נגד מת־

59047238-8	23/06/2017	ידיעות אחרונות - המוסף לשבת	עמוד 23	2/3	27.02x30.25
שחרית - מכון חשיבה ועשייה - 51090					

חלק מחברי המשלחת בחלוקים המסורתיים. התפילה הזו פה, באפריקה הרחוקה, היא כוח גדול

אלקס ריי:
"הסיפור של
תרבות יוצאי
ברית-המועצות
רק מתחיל לצאת
לאוויר העולם
ולהיאבק על
מקומו במרחב
הציבורי, וכבר
מבקשים ממני:
גברת, הואילי
בסובך להקשיב
לסיפור המושתק
של מישהו אחר"

אישה דתייה, לסבית, תל-אביבית ומרוקאית, עומדת מעל לקבר סבא רבא שלה, שאול בן-שימול, והוגה את המילים העתיקות בקול רם וגאה. "זהורית, כמו סבתא זוהרה, הבת שלו", היא אומרת ומוחה דמעה. שם, בין חברי הקבוצה, המראה שלה אומרת קריש ומלטפת את האבנים עושה רושם כמעט רגיל. בליל הזהויות לא נראה סותר אפילו לרגע, אלא הרמוני. משתלב היטב בדמותה של האישה, שמעידה על עצמה כמי שבמשך שנים התכחשה לזהותה המזרחית. "פה אני מרגישה שמצאתי מקום שאליו אני שייכת בפשטות, בלי מאמץ. תחושה לא מוכרת לאחת כמוני. אני מסתובבת ברחובות וכולם נראים כמו סבא שלי. אפילו השפה, שלצי ערי אני לא דוברת אותה, החלה להתגלגל על לשוני בקלילות יחסית".

היישר ממרוקו תטוס זהורית לוועידת איפא"ק בארצות-הברית. כחברה במקום ה-20 ברשימת יש עתיד היא תנחת בבירת המערב כדי לשוחח על זכויותיהם של גאים וגאות בישראל. "יהודי מרוקו עלו לכאן מתוך ציונות, ויהודי ארצות-הברית פועלים מעבר לים מתוך ציונות. הדילוג הזה הבהיר לי עד כמה מדינת ישראל היא הבית של העם היהודי, אבל גם כמה עבודה יש בבית ורחוק מהבית, בשביל לשנות", היא אומרת.

בערב שבת צועדת החבורה אל בית הכנסת לקבלת שבת ותפילת ערבית. חלקם לבושים בכפתנים - חלוקים מרוקאיים מסורתיים שקנו בשוק המקומי. החברים הערבים מצטרפים. "אני לא מבין למה אני צריך לשים כיפה בכניסה לבית כנסת", אומר אלעזר מור במרמור. "זה כמו שאנחנו נוריד געליים בכניסה למסגד", עונה אחד החברים באופן אוטומטי. "זה לא נכון. הכיפה היא סממן דתי ויהודי. אף אחד לא יבקש ממישהי לשים רעלה. אני שם את הטלפון על שקט בבית הכנסת מתוך כבוד, ומבקש מכם להוריד נעליים במסגד מתוך כבוד. אבל מה הכיפה קשורה לראש שלי?" יש רגע של מבוכה שנשבר בחיך.

שלא מתעלם מהאפשרות לשותפות. חלקם שואפים להשתלב במפלגות שהם פעילים בהן, אחרים מדברים על פוליטיקה מקומית. שמואל דרילמן, חרדי ירושלמי, אומר חצי בצחוק וחצי ברצינות: "בתכלס, בירושלים צריכה להיות מפלגה של ערבים וחדדים. כשחושבים על זה, יש לנו בדיוק את אותן שאיפות ואת אותן בעיות, וגם אין לנו מחסום של שיתוף פעולה, כי זה לא שאנחנו מצטיינים בלאומיות. זה לא העסק שלנו".

גלי סמבירא, ראש התוכנית, מורה: "אנחנו לא מנסים לייצג את כולם, אלא לייצר שיח של האנשים המתרגלים מכל מחנה בחברה הישראלית. אני מאמינה שאפשר להחליף את השיח המקטב בשיח של שותפות, בלי להתפשר על הדעות והערכים שלנו. לכן תמצאי פה גם מצביעי בל"ד ומרצ וגם מצביעים של הליכוד והבית היהודי. האמת היא שרוב האנשים מרגישים שאין להם בית פוליטי. הם מצביעים בלי ברירה. אולי אם כל הנציגים שמרגישים לא שייכים בשום מחנה פוליטי יעשו את הצעד וייכנסו לזירה הזו, כולנו נרוויח פוליטיקה אחרת". לרוב, תוכניות מסוג זה מוצאות חיבוק חם בסניפים אצל יהודי ארצות-הברית או באוניברסיטאות באירופה. אז למה דווקא מרוקו? "אם היית רוצה ללמוד חברה מרובת תרבויות, עם יחסי יהודים-ערבים, קשרים של מיעוט ורוב, ומורכבות של לאום ודת, מסורתיות וקדמה, והיית רוצה מקום שמעורר חוויות של זהות ומעמד עד תפיסות של נכון ולא נכון, אז מה הקשר אנגליה?" אומרת סמבירא בחיך. "כן, אנחנו נוסעים למרוקו כדי להגיד שאפשר וחשוב יותר הגיוני ללמוד מתרבות המזרח. וכן, בקבוצה שלנו יש הגמוניה מזרחית מסוימת, שמאפשרת לכל אחד לצאת מאזור הנוחות שלו".

מימונה קלאב

"יתגדל ויתקדש שמיא רבא", נשמע קול נשי, סדוק, בבית הקברות העצום במרקש. זהורית שורק (42),

גייסות, מהתקרית באום אל-חיראן ועד החקיקה נגד זנות. לצד הכיבוש, נדמה שהנושא הנוכח ביותר הוא המשבר הערתי. אולי זו מרוקו, אולי זו הקבוצה בעלת הרוב המזרחי המובהק ואולי זו מציאות החיים בארץ, שנעה בין נאום מנשקי הקמעות של יאיר גרבוז ל"גן המזרחי" שקופץ לפעמים לראש הממשלה.

נריה כנפו (27) הוא בן לשושלת של משפחות רבנים מכובדות ממרוקו. ממייסדי "צעירי הבית היהודי", פעיל פוליטי וחברתי. "אני חושב שההבנה הכי משמעותית היא הצורך לשבור את שרשרת המזון", הוא אומר. "גם כאיש ימין אני יכול לקדם שלום, סולידריות וצדק חברתי מתוך העולם המסורתי שאני מגיע ממנו. מבחינתי המסורת היא נכס שכל החברה הישראלית יכולה להרוויח ממנו, בעיקר כי היא מסייעת לנו לשוב את הדיכטומיות שכל כך דוחפים אותנו אליהן. ואני אומר את זה כאדם יהודי דתי שלא יכול לעצום עיניים אל מול התרבות המוסלמית שהיא חלק מאבירי תיי - אבל בהחלט גם חלק ממני בנוף הארצישראלי".

"לפעמים נדמה לי שבלי כוונה קורה פה ההפך ואשר כנזים מרגישים לראשונה מעין מיעוט פחות פריויליגי, בהפך על הפוך", אומר אופיר שיק (36), חובש כיפה גם הוא, מייסד המכינה הקדם צבאית "תבור" בנצרת-עילית ומנהל מיום "לב בגליל" לקידום יזמות ממשלתית בגליל. "לוקח זמן למצוא את האזיון, לשים לב שמזרחים לא משי תמשים באותה כוחניות שהופעלה עליהם - רק הפוך. אין לי מפלגה שאני מזוהה איתה, ובכל זאת אני מרגיש לפעמים שהדיאלוג פה, בקבוצה, מנותק מההווה הישראלי. שיש לנו הרבה על מה לעבוד כדי לייצג את השטח".

המסע המשותף במרוקו הוא רגע השיא של תוכנית הכשרה בת שנה, שאמורה לתת לחברי "120" את הכי לים לעשות את הצעד: להיכנס לזירה המרתיעה והמיוסעת של הפוליטיקה הישראלית ולדבר בה בשפה אחרת - שפה חדשה שלא מוותרת על הזהות שלהם ועל עמדותיהם, אבל מנסה לייצר עומק. שיח של מחלוקת

חוני בנתב"ג, פה לפחות זו מחמאה", היא צוחקת. אלקס נראית כתיירת קלאסית, למרות הצעיף המגולגל על הראש והנינוחות הטבעית בסמטאות ובשווקים. ריף נולדה באוקריאנה. בגיל חמש עלתה ארצה ומאז עשתה כל שביכולתה להיות "כמו כולם", הישראלית שאנחנו אוהבים לאהוב, הכי רחוקה מהתואר "רוסייה" שהוטח בה כבר בגן הילדים. היום היא אמנית, ממקימות "הבריגדה התרבותית" – קבוצת צעירים דוברי רוסית שפועלת להפוך את הסיפור והתרבות של יוצאי ברית המועצות לחלק מהתרבות הישראלית. "זה מוזר להיות במסע שורשים של מישוהו אחר", היא מודה. "הרבה פע' מים בטיול הרגשתי שאני צריכה לשים בצד את הסיפור שלי, כדי לפנות מקום לסיפור של מישוהו אחר. זה לא היה קל: הסיפור של תרבות יוצאי ברית המועצות רק מתחיל לצאת לאוויר העולם ולהיאבק על מקור מו במרחב הציבורי, והנה כבר מבקשים ממני: גברת, הואילי בטובך להקשיב לסיפור המושתק של מישוהו אחר. ובכל זאת, פה הבנתי לראשונה מה בדיוק הסיפור הזה של 'טוב משותף' שאנחנו מדברים עליו ב'שחרית': מציאת האיוון המורכב שנותן במה שווה לנרטיבים של כולנו. לכולנו תפקיד כפול: גם בהנחת התרבות שלנו וגם בפינוי מקום לתרבויות האחרות". מבחינת ריף, הביקור במרוקו, עד כמה שהוא מוזר ומרוחק, מזכיר לה מאוד את המסע שלה עצמה: "החלק המשמעותי ביותר מבחינתי היה כאשר החברים לקבוצה הפקידו בידיי את הרגעים שבהם גילו מחדש את השורשים שלהם. הרי אני מכירה את התחושה הזו מקרוב. אני יודעת איך זה מרגיש לגלות עבר שנקבר תחת הר של חוסר צדק. כך יצא ששמתי את עצמי בצד, אבל גם לא שמתי. הקשבתי לסיפורים המרהיבים של יוצאי מרוקו, אבל הסיפור שלי המשיך להדהד בי".

ומה עושה אמנית בסיור של פרחי פוליטיקה? "מבחינתי אמנות היא כלי פוליטי שאני משתמשת בו", היא מסבירה. "בתוכנית יש לי אפשרות לעמוד על סף המים ולהחליט אם אני רוצה להכניס את הרי גליים לביצה של הפוליטיקה. אני כל הזמן לומדת, והמפגש הכי משמעותי מבחינתי היה עם נשים חרי דיות. מדהים לראות איך ההתמודדויות נראות מה עיניים שלהן. כמה מה שמוכן מאליו עבורי הוא מאבק בלתי נגמר עבורן".

שושן גדלה בצפת, אחת מ־12 אחים במשפחה מריר קאית־חרדית. מבטה מפוכה, תוכנותיה חדות. "אנחנו, החרדים המזרחים, מסתובבים עם גב מצולק. הגזענות שמפנים כלפינו חרדים אשכנזים בוטה פי אלה, על השולחן, בלי שום תחפושת או פוליטיקלי קורקט. מצד שני, כאישה חרדית אני עמוק־עמוק ברצפת הבטון יחד עם לא מעט נשים חרדיות אשכנזיות שמתקשות כמוני לשאת את ההשתקה וההדרה. משם המלחמה על הזכויות שלנו הרבה יותר סיופית ומתסכלת ולא תמיד ברור לי לאיזה צד אני שייכת".

שושן עומדת מאחורי תנועת "נבחרות", שנאבקת על זכותן של נשים חרדיות להיבחר כנציגות ציבור בכנסת דרך המפלגות החרדיות. התנועה העירה שיה פוליטי סוער במגזר החרדי: לפתע זה לא רק סיפור נשי, אלא כל חרדי עובד, משכיל, צעיר, שואל את עצמו בקול רם אם המפלגה שהוא מצביע לה באופן אוטומטי באמת מייצגת אותו.

הפמיניזם של שושן יומיומי, מורכב יותר ומציאותי יותר מזה החילוני־אשכנזי. מרוקו, מהבחינה הזו, לור כדת את מורכבות חייה באופן מאוד עמוק. "מצד אחד אני מסתובבת פה כבת בית. השפה שהתבנייתי בה קמה לחיים, היחס הבלתי נסבל שחווינו בגלל השייכות שלנו עובר בן רגע לגאווה יחידה. מצד שני, די ברור שמצבן של נשות מרוקו לא מזהיר. כל הזמן אני לומדת פה דברים חדשים. על עצמי, והמאבקים שלי, שדומים באופנים רבים למאבקים של הפמיניסטיות המרוקאיות, של חברתי הפלסטינית למסע, ואפילו למאבקים של אלקס בהכרה בתרבות שלה, שרחוקה ממני כרחוק מזרח ממערב. להגיע למרוקו עם משקפיים פוליטיים זו חוויה מכוננת".

את יומנו האחרון במרוקו העברנו בקובלנקה. בין מסגד חסן השני, מבנה שכל כולו פאר ומלאכת מחשבת, לסמטאות העיר המלאות פועלים, קבצנים ורוכלים. הקניות האחרונות נרחפות לתיקים, החוזה מתמלא עוד רגע באוויר היבשת הזורה הזו. חוזרים הביתה, ולכל אחד מה משתתפים משא כבד. משא שאיתו הוא הגיע, ואיתו הוא חוזר. "עכשיו חובת ההוכחה עלינו", אומר אחד מהם חצי בצחוק, חצי ברצינות. "האם נצליח להרכיב משקפיים חדשים, חדים והוגנים יותר, כשנשוב לבסיס האם". ■

בערב שבת צועדת החבורה אל בית הכנסת. "אני לא מבין למה אני צריך לשים כיפה", אומר אלעמור. "זה כמו שאנחנו נוריד נעליים בכניסה למסגד", עונה אחד החברים באופן אוטומטי

אסתי שושן.
"השפה שהתבנייתי בה קמה לחיים"

להיכנס לבתי שכניהם מחשש לחמץ, ובתום החג פתחו את הבתים לחגיגה גדולה – המימונה המוכרת לכולנו. עבורם זהו החג שמסמל את הקשר התרבותי העמוק בין היהודים למוסלמים המרוקאים.

אלמהדי בורדא, נשיא הארגון, מתאר: "מבחינתנו, המורשת של יהדות מרוקו היא חלק בלתי נפרד מהמורשת של האומה כולה. אנחנו שואפים לשמר ולקדם את ההיסטוריה והמסורת העתיקה של הקהילה הזאת מתוך מטרה לעודד הרמוניה בין יהודים ומוסלמים. למשל, אלפי אנשים השתתפו באירועי 'ימי יהדות מרוקו' שאירגנו. בספטמבר 2011 אירגנו כנס לזכר קורבנות השואה הנאצית ולכבוד המלך מוחמד החמישי שסירב לסייע לרדיפה של יהודים במהלך הכיבוש של ממשל וישי".

"אבל מה עם האחים הפלסטינים שלכם? איתם אין לכם סולידריות?" שואלים כמעט ביחד החברים הערבים בקבוצה.

"אנחנו לא ציונים, ולא עוסקים במתיחות של היהודים עם הפלסטינים בארץ ישראל", הם שולפים תשובה מוכנה היטב, "המחויבות שלנו היא למורשת של יהודי מרוקו, וזה ממש לא נוגד את זה שאנחנו מתפללים להסדר שיוביל לסיום הסכסוך, ולא הופך אותנו לפחות מוסלמים".

מפגש מרתק נוסף היה עם הקולנוען הצרפתי־מרוקאי כאמל אשכאר. אשכאר נולד למשפחה ברברית־מוסלמית בכפר טינריר הסמוך לעמק הטודרא. כן, המקום שבו שוכן אותו כפר טודרא המפורסם, שעליו שר שלמה בר עם להקת "הברירה הטבעית". כשהיה בן חצי שנה היגרה משפחתו לצרפת, אבל הוא שב לכפר הקטן כהרי האטלס בכל קיץ, ושמע שוב ושוב על השכנים היהודים שביום בהיר אחד נעלמו מהעמק. כמי שהיגר בעצמו, סיפורם של אותם יהודים עלומים קסם לו. הוא למד עברית והיסטוריה יהודית, והחליט לצאת לחפש את הקהילה שעזבה את העיירה הקטנה ועלתה יחד לארץ ישראל. בין הקיבוץ לעיירות הפיתוח הוא מוצא אותם, יהודים מרוקאים שהיו שכנים וחברים אי שם בטינריר. המפגש הזה, בצומת של תרבויות, מחיה מחדש את המוזיקה, הסיפורים ואורחות החיים שהיום הפכו עבורנו לזרות כמעט לחלוטין. הסרט זכה בפרסים רבים, שודר בטלוויזיה הלאומית של מרוקו בשעת שיא וזכה למיליוני צפיות.

"לא רק אתם באתם לפה, למרוקו, לחפש אחרי מקורות שאבדו", מספר אשכאר. "גם אנחנו, המרוקאים, במסע חיפוש אחרים. ואנחנו צריכים לתת לחיפוש הזה מקום, להרשות לעצמנו להשתהות בו רגע. וזה לא משנה מה המוצא שלנו. אתם עם של גולים, עם שבנוי מאינספור תרבויות, אתם חייבים את זה לעצמכם כי יש לכם הרבה יותר מקורות ללמוד מהם".

בין אוקראינה למרוקו

במשך כל הטיול חולקות חדר שתי נשים שונות בתכלית: אלקס ריף (31), רווקה חילונית יוצאת ברית המועצות, ואסתי שושן (40), חרדית מזרחית ואם לשלושה. שתיהן בולטות מאוד בנוף עם המצלמה הצמודה, שלא מפסיקה לתעד. שושן משתלבת, נראית כמעט מקומית. "אני כבר רגילה שעוצרים אותי לבידוק ביט"

צילומים: רפאל בלוזו

כאמל אשכאר. "גם אנחנו, המרוקאים, במסע חיפוש אחרים"

בתפילת שחרית של שבת הקדיש החזן תפילת "מי שברך" מיוחדת למען שחרורו של אברה מגניסטו בן אגרוש משבי חמאס. אבי יאלו (33), פעיל חברתי יוצא אתיופיה, הפך למזוהה מאוד עם מאבקם של צעירי העדה – נגד גזענות, נגד אלימות שוטרים, וגם למען שחרור של מגניסטו. "המעמד הזה היה מרגש מאוד, כי יש איוו סולידריות יהודית של 'לא תעמוד על דם רעך'", הוא אומר. "תכף נשוב לארץ ולמניית הימים המתסכלת, ומבחינתי התפילה הזו פה, באפריקה הריחוקה, היא כוח גדול".

העיר האדומה, שכל המכנים בה בצבע חמרה, היא עירוב משוגע בין ירושלים לתל־אביב. עולם מפואר שמקופלים בו דורות על דורות של מסורות ותרבויות עתיקות, אבל כולל גם שדרה מפוארת המשובצת בחנויות של נייקי ונספרסו. במרקש גם התגלתה ההפתעה הגדולה של המסע: תנועת החיפוש אחר המקורות היא כפולה – לא רק היהודים מחפשים אחר שורשי תרבותם הערבית, אלא גם הערבים מחפשים אחר השורשים שלהם בקרב היהודים. העיר מזמנת לנו מפגש עם ערבים צעירים בני המקום, שמקדישים זמן, אנרגיה וכסף כדי לשחזר, לשמר ולספר את הסיפור היהודי־ערבי.

הקבוצה הראשונה שפגשנו היא "מימונה קלאב", ארגון סטודנטים מרוקאי שפועל להעלאת המודעות בקרב הדורות הצעירים במדינה למורשת היהודית המקומית. הסטודנטים שאנחנו פוגשים נראים כמו קבוצת צעירים מאוניברסיטת תל־אביב או מהאוניברסיטה העברית: מעורכנים, צבעוניים ואופנתיים. כולם ערבים או פְּרָבְרִים, אף אחד מהם לא יהודי. ובכל זאת, על היד שלהם יש חוט אדום, בדיוק כמו החוטים שמחלקים בקברו של הבאבא סאלי.

בתוך זמן קצר אנחנו מגלים שהסרט האהוב עליהם הוא "טיפת מזל" בכיכובם של זהבה בן וזאב רווח, וחי לקם מספרים שאפילו הגיעו לבקר באשדוד. "זו בעצם מרוקו הקטנה", הם צוחקים. חברי "מימונה" לומדים עברית והיסטוריה יהודית ומארגנים אירועי תרבות המבוססים על התרבות היהודית־מרוקאית. את השם בחרו מכיוון שבשבעת ימי הפסח נמנעו יהודי מרוקו

**אופיר שיק:
"אשכנזים מרגישים לראשונה מעין מיעוט פחות פריווילגי, בהפוך על הפוך. לוקח זמן למצוא את האיזון, לשים לב שמזרחים לא משתמשים באותה כוחניות שהופעלה עליהם - רק הפוך"**

